

8. Назарук О. В українській дипломатичній службі в роках 1915-1923 // Літопис Червоної Калини. – 1938. – № 10. – С. 5, 17.

9. Назарук О. За велич нації // Спогади. – Нью-Йорк, 1955. – С. 54.

10. Назарук О. Рік на великій Україні: конспект спогадів з Української революції. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1978. – С. 83, 86, 87, 160, 134-135, 326.

11. Нескорений вогонь віри (збірка на пошану А.Мельника). – Париж, 1971. – С. 65, 250.

12. Шевчук С. Пора сказати правду про наші визвольні змагання добитися волі для галицької землі (1918-1938 рр.). – Торонто, 1965. – С. 41.

13. Юрченко Ю. Українсько-російські стосунки після 1917 р. в правовому аспекті. – Мюнхен, 1971. – С. 250.

14. Ярославин С. Визвольна боротьба на Західно-Українських землях. – Філадельфія, 1956. – С. 40.

L.V. Burachok.

OSYP NAZARUK: EFFORTS DIRECTED AT FURTHERING STATEHOOD.

The article illuminates Osyp Nazaruk's public and political activity and the evolution of his ideas in the period of 1918 – 1919.

Б.П. Савчук

СТУДЕНТСТВО В БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ЛЬВОВІ (1919-1925 рр.)

Складні процеси національно-політичного розвитку Східної Галичини у першій половині 20-х р. зумовили поразка у збройних змаганнях за західноукраїнську державність, встановлення польського режиму, невизначеність її міжнародного статусу та інші фактори. У наростаючому русі опору одне з провідних місць посідала боротьба за український університет у Львові, у яку втягнулися всі громадські сили й верстви українського населення. Вона отримала широкий міжнародний резонанс. За цих обставин вагомим чинником суспільного життя виступило студентство, що переживало важке організаційне та ідейне становлення.

Питанню боротьби навколо створеного 1784 р. університету у Львові приділялась чимала увага в українській історіографії. З'ясовуючи у спеціальному дослідженні місце даної проблеми на різних етапах суспільно-політичного розвитку Східної Галичини в 1848-1918 рр., Микола Кугутяк підкреслює, що вона стояла в центрі програмних вимог галицьких українців упродовж їх національно-визвольних змагань [10].

У широкій історичній ретроспективі Михайло Грушевський визначав її як “завершення культурної програми національного відродження, повноти національної культури” [4, 339].

Висунення вимоги створення самостійного українського університету (замість українізації діючого) виправдано пов’язується з включенням у боротьбу студентства [3, 5-8], що згодом стає її вирішальною силою. Його кульмінаційні виступи відкривали нові етапи змагань. Відзначимо студентські віча 1899 р.; зіткнення і демонстрації 1900-1901 рр.; “сецесію” (3 грудня 1901-1902 рр.) – демонстративний вихід 440 українських студентів зі сполонізованого Львівського університету та вступ до європейських вузів, що знайшло широку підтримку серед громадськості. Арешт 116 українських студентів і голодування їх представників – наслідок потужної хвилі боротьби 1907 р. Внаслідок наростаючого протистояння з польським студентством 1910 р. було вбито українця А. Коцка, що стало кульмінацією довоєнного студентського руху. Затверджену 1912 р. австрійським урядом ухвалу про відкриття в 1916 р. українського університету у Львові не реалізували через війну.

Ці події підготували, а політика польської влади примусила до його творення нелегальним шляхом. Суспільно-політичні та міжнародні аспекти цих процесів найглибше показав їх учасник і громадський діяч Василь Мудрий [13]. З акцентом на з’ясуванні внутрішньої розбудови університету до їх висвітлення підійшов Павло Хобзей [18]. У розрізі розгортання націоналістичного руху питань боротьби навколо нього торкалися Володимир Мартинець [11, 33-38] та Петро Мірчук [12, 51-54]. Проблема на різний кшталт піднімалась у працях вітчизняних істориків та українського зарубіжжя.

Поряд з цим, якщо питання українського студентського руху, який розгортався під знаком боротьби за університет з кінця XIX – початку XX ст. висвітлено досить глибоко, з’явилися окремі праці [15, 197-440; 8], то його розвиток у повоєнні роки в істріографії показаний поверхово, в основному в контексті інших національно-політичних процесів. Наше завдання полягає в тому, щоб з’ясувати його роль у творенні українського приватного університету у Львові, а головне – складну і суперечливу організаційно-ідеологічну модернізацію в першій половині 20-х рр.

Підстави для цього дає достатньо широка джерельна база. Найбільше значення мають матеріали Центрального державного історичного архіву України у Львові (фонди “Українська крайова студентська рада Західних земель України” (399), “Український університет у Львові 1920-1925 рр.” (310) та ін.). Безліч документів Львівського, Івано-Франківського, Тернопільського облдержархівів (донесення й листування органів безпеки та польської адміністрації) дозволяють з’ясувати організаційно-ідеологічне становлення українського студентського руху. Таке ж значення мають матеріали преси, особливо студентські часописи.

Відзначимо й цінні документи, що зберігаються у фонді “Українська крайова студентська рада Західних земель України” в Центральному державному архіві органів влади та управління України (Київ).

Після поразки у визвольних змаганнях першим кроком студентства було відновлення довоєнних організаційних структур. Його головним центром у Львові стала “Академічна громада” (1896 р.), на початку 1920 р. розгортають діяльність станові (професійні) академічні товариства “Медична допомога” (1910 р.), “Основа” (1898 р.), “Академічна поміч” (1911 р.). Сподіваючись на створення українських вищих шкіл (УВШ), вони не вживали заходів щодо свого визнання та затвердження адміністрацією польських вузів. Відсутність правового статусу посилювала загрозу їх переслідувань з боку владних структур. “Український студентський союз” (1909 р.) як загальнокрайове об’єднання намагався відновити свої повітові осередки в краї. Боротьбу за університет, як і раніше, мав очолити таємний “Комітет української молоді” (1908 р.).

Головним наслідком першого етапу розгортання студентського руху стало визначення нової ідейної платформи. На загальнокрайовому з’їзді 3-4 липня 1921 р. у Львові після бурхливої дискусії більшість з понад ста студентів відкинула “усіякі орієнтації на Радянську Україну” як “шкідливі”. Було ухвалено статі на платформі “національно-демократичної державності, опертої на широких масах селянства” [16. – 1921. – Ч.6-7. – С.152; Ч.8-9. – С.193]. Так визначилися завдання і покликання студентства на черговому етапі національно-визвольної боротьби.

Проте воно відразу опинилося перед загрозою ліквідації як окремої верстви українського суспільства. Згідно з розпорядженнями сенату Львівського університету від 14 серпня та 22 вересня 1919 р., підтвердженими Радою міністрів Польщі, право навчання в ньому отримували лише громадяни польської держави, а також особи, які служили в польській армії [20, спр.6, арк.1]. На навчання за кордон могла виїхати незначна частина з 2,5 тис. українських студентів [9], що з таборів і в’язниць повернулися додому.

Українські провідники не могли допустити переривання процесу відтворення національної інтелігенції. Ініціативна рада 19 серпня 1919 р. за участю Василя Шурата, Івана Крип’якевича, Богдана Барвінського та інших звернулась до Наукового товариства ім. Т. Шевченка з пропозицією організувати “повні університетські курси” з програмами філософського, правничого і теологічного факультетів та забезпечити їх таким “рівнем науки”, що і в “публічному університеті” [20, спр.2, арк.1-2]. Отже, фактично було започатковано тривалу боротьбу за український приватний університет у Львові.

Розпочалась широка організаційна праця. У пресі була оголошена програма курсів, заняття мали розпочатись 1 жовтня. Згоду на підтримку дали всі українські установи, а також митрополит А. Шептицький. Перші витрати

повинні були складати 100 тис. крон [20, спр.2, арк.2-3]. Але голова польської адміністрації у Львові Галецкий 27 вересня заборонив проведення таких курсів, оскільки це не передбачалося статутом НТШ і було компетенцією “тільки державної влади” [13, 86]. Такі ж наслідки мала спроба продовжити акцію під патронатом Товариства українських наукових викладів ім. П. Могили [2]. Коли Львівське Ставропігійське братство, яке ще в XVII ст. мало особливі привілеї щодо розвитку шкільництва, призначило початок систематичних університетських курсів на 9 березня 1920 р. у власному будинку, в той день до нього були введені війська і поліція [7]. Протести до уряду залишились без відповіді.

За таких обставин продовження боротьби взяло у свої руки студентство. Переговори “Академічної громади”, його головної репрезентації, з керівництвом Львівського університету не давали наслідків, оскільки від українців вимагались “докази” в їх “благонадійності” та “лояльності”, що могли надати польські національні організації. З другого боку, при “Філософській громаді”, “Медичній громаді”, “Основі”, інших академічних організаціях почали створюватись “фахові наукові гуртки”, під керівництвом українських професорів налагоджувалося стале навчання. Так, без дозволу влади, “поволі, самі з себе” [13, 86] народжувались приватні університетські курси.

Цей перший етап тривав з вересня-жовтня 1920 р. до кінця липня 1921 р. Підбір кадрів забезпечувало НТШ. Найскладніші справи (пошук примішень для викладачів, харчування та розміщення слухачів тощо) вирішували студентські організації за підтримкою українських товариств. Велику матеріальну допомогу надавала “Університетська комісія” при “Українському горожанському комітеті” у Львові.

Наплив слухачів зумовив розбудову курсів з перспективою перетворення їх на університет. У січні-лютому 1921 р. було створено такі три відділи (факультети): філософський, правничий, медичний та 25 кафедр. Загальне керівництво здійснювали обрані управи. Для навчання понад 100 слухачів було задіяно 30 викладачів [20, спр.6, арк.4; спр.9, арк.1; 13, 86-87; 18, 46-47].

За визнанням самих організаторів, вже перший 1920/21 академічний рік пройшов “під знаком вічних хитань в університетській справі” [20, спр.9, арк.1]. Поглиблення цієї тенденції стало однією з головних причин розколу та кризи студентського руху. Суть у тому, що як серед студентства, так і серед української спільноти не було єдиного погляду на перспективу розвитку вищої школи. Під тиском провінційних організацій керівництво “Укрстудсоюзу” продовжувало переговори з сенатом Львівського університету, вимагаючи повернення прав українцям, які вони мали до 1 листопада 1918 р. На це одній із чергових делегацій 16 квітня 1921 р. ректор Махек заявив: “Щоб ставити вимоги,

треба було виграти війну, за програну війну мусите бути покарані” [20, спр.9, арк.2]. Водночас велася подвійна гра: обіцяючи поступки українській молоді, він підбурював польські студентські організації до протестаційних акцій щодо недопущення її до навчання. Деморалізацію й хитання посилило рішення про дозвіл на навчання тих, що “служили в Петлюрівській армії” (Армії УНР). Знайшлись особи, що через “тугу за польською наукою” пішли до жандармерії за фальшивими посвідченнями [20, спр.9, арк.2].

Концепцію боротьби за УВШ визначили квітневий, червневий та липневий студентські з’їзди (1921 р.). Вона зводилась до того, що “утраквізація” (двомовність – Б.С.) Львівського університету неможлива, “є пережитком старих часів”, тому всі сили повинні спрямовуватись на створення власних вузів, а саме “повного Українського університету”. Українцям, які вступали до польських вищих шкіл (ПВШ), разом з їх родинами оголошувався загальногромадянський бойкот. Здобувати освіту за кордоном дозволялося лише за умов відсутності відповідних спеціальностей на УВШ (ветеринарія, торгівля, технічні, гірничі професії тощо) та отримання дозволу від керівних органів студентських організацій. Для продовження акції передбачалося розгорнути загально-національну кампанію допомоги [20, спр.9, арк.2-3]. Цю платформу 3 вересня підтримав крайовий Міжпартійний з’їзд.

У липні розпочалась, а у вересні 1921 р. була завершена реорганізація підготовчих курсів в український приватний таємний університет за європейським зразком. Його першим ректором став голова НТШ В. Щурат, члени товариства склали більшість сенату, деканів, проректорів.

Серпень-жовтень стали важливим підготовчим етапом в його функціонуванні. Фонди понад 30 дієвих організацій “Укрстудсоюзу” були підпорядковані економічному референтові Крайової студентської ради, його виконавчому органу. Для проведення напівлегальної так званої збіжевої збірки серед українського населення створили окрему студентську комісію. Від кожного господарства брали добровільний “університетський податок”. Незважаючи на велике повоєнне зубожіння, збірка дала 587 центнерів пшениці та муки (дев’ять вагонів). До створених при “Земельному банку гіпотетичному” та товаристві “Дністер” фондів імені Сковороди та Костомарова надійшло 2,6 млн. польських марок [20, спр.1, арк.9-13; спр.9, арк.2]. Для забезпечення річного бюджету університету велику допомогу надала еміграція.

Попри хвилю репресій, у другому академічному році був зроблений чи не найбільший поступ. Дізнавшись про оголошений на 16 вересня 1921 р. запис на студії, директор львівської поліції Райнлендер загрожував “шомполами” усім, хто візьме в ній участь [20, спр.9, арк.4]. На студентство була спрямована гострота терору у зв’язку із замахом його активного діяча Степана Федака на главу польської держави

Ю. Пілсудського під час так званого східного ярмарку 25 вересня 1921 р. Польська преса оголосила його представником конспіративного антидержавного руху, що шириться серед української молоді [23. 1921. – 27 wrzes]. На початку жовтня поліція арештувала керівників українського університету: В. Щурата, М. Галушинського, І. Кивелюка, В. Бачинського та ін. [9]. Брутальне відношення до них у в'язниці отримало широкий резонанс серед громадськості. Поліція, як засвідчують звіти до міністерства внутрішніх справ, була добре поінформована про хід університетської акції [1]. У пошуках канцелярії та документів проводились обшуки в українських установах та серед діячів.

Загальну істерію посилювало польське студентство, що на своїх вічах проголошувало український університет “антидержавною провокацією”, вимагало його негайного закриття та допуску до Львівського університету тільки відданих державі громадян [23]. Таким чином була спровокована заборона у середині жовтня “Укрстудсоюзу”, “Академічної громади”, а інші академічні товариства перейшли в підпілля.

Ледь оговтавшись від нищівного удару, відбулось нове організаційне оформлення студентського руху. На з'їзді 16 листопада 1921 р. створили “Українську крайову студентську організацію” (УКСО) на чолі з постійно діючою “ширшою українською студентською радою” (“Укрстудрада”). Терен Східної Галичини був поділений на округи на чолі з окружними студентськими радами (ОСР) та повітовими студентськими радами (ПСР) [5, спр.559, арк.34-35; спр.806, арк.131-132]. Така схема мала забезпечити посилення впливів на різні сфери суспільного життя.

На шляху до консолідації постала проблема академічної еміграції. На початку 1922 р. виникла ідея створення спільного об'єднання студентства в краї та еміграції на платформі самостійності українського народу. Вона була реалізована з виникненням “Центрального союзу українського студентства” (ЦЕСУС) на конгресі 20 червня – 7 липня 1922 р. у Празі. Рішення про його “тимчасове перебування” за кордоном [16. – 1922. – Ч.9. – С.237-261] стало новим джерелом суперечностей, оскільки цей орган так і не був перенесений до краю.

У зв'язку із загостренням проблеми ставлення до ПВШ у грудні 1921 р. для “безоглядного і послідовного бойкоту” українців, що вступали до них, “Укрстудрадою” була створена “Комісія бойкоту українського студентства” (Кобус) із відділеннями по всьому краю [21, спр.18, арк.1-5]. Ті, хто “зломлював національну карність”, оголошувалися “зрадниками” і заносилися до “чорних списків”, які вивішували у публічних місцях. “Чесним українцям” заборонялося мати з ними будь-які зносини. Реабілітація була можлива лише через “прилюдне каяття” [20, спр.92, арк.1-2; 19].

Для подолання кризових явищ взяли курс на об'єднання західноукраїнського студентства на станово-професійній основі. На з'їзді 14

жовтня 1922 р. (130 делегатів від 1,5 тис.) УКСО була перейменована на “Професійну організацію українського студентства” (“Профрус”). Ухвалені рішення спрямовували на зміцнення внутрішньої єдності та посилення впливів на національний розвиток. У творенні українського університету бачився “примусовий стихійний постулат нації”, що є “короною” її свідомості [18, 53-54].

На такому тлі в 1921/22 академічному році кількість студентів в українському приватному університеті зросла до 1258, викладачів – 55, кафедр – 58. Тільки з 15 жовтня до 1 грудня відбулося 435 лекцій [20, спр.25, арк.1-4]. Різні місця їх проведення (українські установи, пивні тощо) нагадували старохристиянські катакомби.

Свідченням визнання університету стало прохання москвофільської “Галицько-руської (російської – Б.С.) студентської організації” щодо прийняття її членів на навчання. У поданій з цього приводу “довідній записці” стверджувалась необхідність ліквідації “двох національно-політичних ліній” та готовність до співпраці. Пропозиції щодо перейменування університету на “українсько-руський” та відкриття кафедр “русской словесности” були відхилені [21, спр.34, арк.1-2], але москвофілам надали право вступу. Це був чи не єдиний факт українсько-москвофільського порозуміння за міжвоєнні роки. Чергову спробу піднесення студентського руху знову паралізували поліцейські репресії, пов’язані з широкою терористичною акцією проти українського населення у зв’язку з його бойкотом польських виборів та перепису. З двох тисяч українських студентів, що перебували в Галичині, у кінці жовтня-листопаді 1922 р. близько півтори тисячі пройшли через в’язниці за звинуваченням у “зраді”. Серед них дві третини відсиділо менше місяця. Багато переховувалося [17]. Тоді слово “студент” ставало синонімом небезпеки. Громадяни піддавалися арештам лише за зв’язки з ними та причетність до українського університету.

Тільки з початком 1923 р. студентський рух вступає в спокійне русло, розвивається в напрямках розбудови професійно-станової та загальнокрайової організації. Відбулося зміщення пріоритетів: політична діяльність визначається “менш значною”, а “головною” – культурно-освітня праця серед широких мас [там само]. У лютому-березні завершилось формування організаційної структури “Профрусу”, до 9 ОСР та 45 ПСР належало дві тисячі членів [21, спр.34, арк.3]. Основною ідеологічною лінією, як випливає з програмних документів та його друкованих органів (нелегального “Наш шлях” (1922 р.) і “Студентські вісті” (1923 р.)), стала внутрішня консолідація для “всєбічної” професійної, матеріальної, моральної самопомогі [там само, спр.21, арк.1-30; спр.23, арк.1-7; 17].

Проте пов’язана з університетською акцією внутрішня криза продовжувала поглиблюватися. Її учасників опанував синдром страху: “Всі боялись арештів та ревізій, – відзначає дослідник-мемуарист, – ніхто не подумав про добро університету, не поставив його вище особистого” [13, 101-102].

Керівництво ЦЕСУСу констатувало, що студентство охопила епідемія виїзду за кордон, так що філософи і правники стали “перекваліфіковуватись” на інженерів і торговельників [20, спр.142, арк.7; 14].

Акція бойкоту, що спершу подавала великі надії, захлинулася. Зростала кількість “диких” студентів, що взагалі не брали участі в товариствах. Загрозливим явищем стала хвиля переходу українського студентства (за деякими свідченнями, навіть до третини [16. – 1926. – Ч.3. – С.33]) до польських організацій, зокрема “Братньої помочі” у Львові та “кіл” “Академічної молоді”, що значно розвинулись у провінції [5, спр.806, арк.40-61].

Таким чином, на порядку денному стала проблема легалізації університету, але знову не було внутрішньої єдності щодо шляхів її вирішення. На зборах культурно-освітніх, економічних та політичних організацій 12 лютого 1923 р. студентство заявило, що вважає цю акцію “політичною”, оскільки вона є джерелом “вироблення свідомості” для “осягнення... державно-політичних процесів” [18, 55]. Була прийнята ухвала перейти від таємної до відкритої акції, переклавши її тягар на плечі всієї громадськості. Для цього створили “Кураторію” на чолі з В. Децикевичем [20, спр.99, арк.1; спр.150, арк.12]. З іншого боку, старші діячі продовжували запевнювати владу, що український університет – не політична маніфестація, а суто науковий осередок. Приватний університет досяг найвищого рівня на початку 1922/23 академічного року, що через організаційні непорозуміння розпочався на два місяці пізніше, в грудні. На філософському відділенні діяло 28 кафедр, на правничому – 26, на медичному – 10, хоча жодна з них не була повністю укомплектована. Тут працювало понад 50 відомих учених, письменників, юристів, зокрема С. Белей, І. Крип’якевич, Ф. Колесса, К. Студинський, В. Охримович, В. Целевич, Ю. Рудницький, В. Старосольський, С. Шухевич та ін. Фахові іспити складало 136 студентів, а річні колоквиуми – 1175 [20, спр.1, арк.37; спр.5, арк.1]. Прослухані семестри зараховувались при переведенні до вузів Чехо-Словаччини та Австрії.

Діяльність “Кураторії” щодо легалізації українського університету розгорталася повільно, що зумовлювалося вичікувальною позицією польського уряду. Глибоке розчарування в акції викликало рішення Ради послів 15 березня 1923 р. про анексію Польщею Східної Галичини. Студентство зрозуміло, що видані університетом дипломи не матимуть ніякої вартості. Пропозиція його радикальної частини створити на місці “Кураторії” “Тимчасову комісію”, щоб прискорити акцію [20, спр.14, арк.1-3], вже мало кого цікавила.

Нову хвилю репресій спричинили видання і поширення “Укрстудрадою” книги В. Мудрого “Огляд боротьби за огнище української культури на західних землях України”. У пошуках “таємних викладів” поліція здійснювала обшуки у приміщеннях українських установ. На залізничному вокзалі, навіть на вулицях проти

студентства влаштовувалися масові облави, десятки були засуджені до тримісячного ув'язнення. Однак, коли сенат українського університету ухвалив рішення про припинення занять, у відозві від 16 червня “Профрус” звинуватив його у “безсиллі протистояти тиску” і закликав до організованого спротиву владі, вимагав також не приймати важливих рішень без порозуміння з ним [20, спр.28, арк.1-2].

Українське студентство почало віддавати перевагу Львівському державному університетові. З 429 його представників, що записалися туди в другому семестрі 1923/24 академічного року, лише 41 в особистих листах назвався “українцем”, а решта – “русинами”. “Укрстудрада” оголосила це “злочинном свідомих інтелігентських одиниць” [20, спр.1, арк.36-37; спр.5, арк.1]. Але бойкотованих ставало більше, ніж бойкотуючих. У зимовому семестрі наступного року кількість українців на ПВШ зросла до тисячі, а в українському університеті з 1028 зменшилась до 353 [20, спр.1, арк.36-37; спр.5, арк.1]. Восени 1925 р. на навчання в ньому вже майже ніхто не записався.

Такі наслідки певною мірою були закономірними. Через відсутність обладнання і кабінетів рівень викладання самими організаторами був визнаний “убогим”. Тоді ніби як самовиправдання почала домінувати думка, що “невдовольняючий рівень науки” не може задовольнити культурні потреби українського народу [там само]. Університетська акція була припинена.

До цього спричинився виступ створеного у червні 1924 р. “Ділового об’єднання поступового студентства”. Ця прокомуністична організація збільшила впливи на хвилі посилення радянофільських настроїв. Дезорієнтована швидкими суспільно-політичними змінами, частина студентства підтримала її заклик ліквідувати УВШ як “жовтно-бликитну гниль” [16. – 1925. – Ч.6. – С.5].

За таких умов крайовий з’їзд “Профрусу” 13 травня 1925 р. був змушений ухвалити, що для “поглиблення українського національного фронту... дозволяє студіювати на ПВШ”, але це є “виключно” перехідним етапом для подальшої боротьби. Студенти, що “самочинно” вступили до них, не реабілітовувались [16. – 1925. – Ч.6. – С.26, 44-47]. Після цього стала поширюватися думка, що нібито бойкот був “кардинальним промахом”, який підірвав “морально-етичні підстави” студентського руху [16. – 1925. – Ч.3. – С.39] та опинився в стані глибокої кризи і застою. Через “марево сумної минувшини”, щоб не повторити “студентської Руїни”, у грудні “Профрус” саморозпустився.

Лише наприкінці 20-х рр., коли бойкотовані та бойкотуючі закінчили студії, нова генерація започаткувала наступний період ідейного та організаційного відродження студентського руху, що близько чотирьох років репрезентувався окремими провінційними організаціями. Поступово (в 1925-1926 рр.) при Львівському університеті стали відновлювати діяльність українські академічні товариства “Кружок правників” (налічував близько 250 осіб),

“Медична громада” (120 осіб), “Філософська громада” (100 осіб), а також “Основа” (150 осіб) у Політехніці. У той час вони переважно проводили діяльність наукового та “самопомогового” характеру, не займалися широкою суспільною працею.

Перша половина 20-х років – один із складних і суперечливих періодів у історії розвитку західноукраїнського студентського руху. Його головним досягненням стало створення і функціонування українського приватного університету у Львові – визначного явища не тільки в українській, а й у світовій культурі. Його організація була доцільною за умов невизначеності правового статусу Галичини; слід було продовжити підготовку національної інтелігенції до того часу, коли вона отримає сподівану автономію. Після березня 1923 р. університет був приречений. Польський режим не міг допустити підпільних УВШ, українська громадськість не змогла надалі утримувати їх власним коштом (добровільними пожертвами). Усі наступні обіцянки влади щодо відкриття українського університету були невиконані.

Серед організаторів університетської акції не було єдності. Вона стала симптоматичною у подальшому поділі суспільно-політичних сил, особливо у площині конфлікту “батьки і діти”. Представники старшої генерації почали дедалі більше схилитися до порозуміння з польською владою, що, зрештою, призвело до політики “нормалізації”. Молодь, студентство виступили основною силою націоналістичного підпілля, категорично відмовляючись від її визнання. Кризи і суперечності в студентському русі негативно позначились на розвитку українського суспільно-політичного життя. Проте набуті уроки і досвід стали важливим надбанням для поступу в майбутнє.

1. Вперед. – 1921. – 29 жовтня.
2. Громадська думка. – 1920. – 5 лютого.
3. Грушевський М. Невідкладна справа // За український університет у Львові. – Львів, 1910. – С.5-8.
4. Грушевский М. С. Очерк истории украинского народа. – К.: Лыбидь, 1993. – 398 с.
5. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО), ф.2 сч, оп.1.
6. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. /Перевидання в Україні/. – Т.1-3. – К., 1994, 1995. – 1230 с.
7. За огнище української культури // Діло. – 1923. – 22 квітня.
8. За український університет у Львові. – Львів, 1910. – 37 с.
9. Ілюстрований Народний Календар Товариства “Просвіта” на звичайний 1922 рік. Річник 44-й. – Львів: Просвіта, 1921. – 248 с.
10. Кугутяк М. Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848-1919) // Науковий збірник Українського

Б П. Савчук. Студентство у боротьбі за український університет у Львові (1919-1925 рр.)

Вільного Університету. Матеріали конференції “Український Вільний Університет: з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування”. – Львів, 13 лютого 1992 року. – Мюнхен-Львів, 1993. – С.16-20.

11. Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму. – Вінніпег, 1948. – 349 с.

12. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. 1920-1930 / За ред. С. Ленкавського. – Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк, 1968. – Т.1. – 639 с.

13. Мудрий В. Боротьба за огнище української культури на західних землях України. Накладом Української Студентської Ради. – Львів, 1923. – 130 с.

14. Наш шлях. – 1922. – Ч.2. – С.2-4.

15. Січ. Альманах в пам'ять 40-х роковин основання товариства “Січ” у Відні. – Львів, 1908. – 538 с.

16. Студентський вісник “Поступ”. – Львів, 1921-1927.

17. Студентські вісті. – 1923. – Ч.1-2. – С.21-23.

18. Хобзей П. Таємний університет у Львові // Україна. Наука і культура. – Випуск 25. – К., 1991. – С.45-59.

19. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.3664с, оп. 1, спр.1, арк.2-7.

20. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІА), ф.310, оп.1.

21. ЦДІА, ф.399, оп.1.

22. Якимович Б. Український таємний університет у Львові і Український Вільний університет: до питання генези / Науковий збірник Українського Вільного Університету. – С.21-26.

23. Rzeczpospolit. – 1921. – 23 wres.

B.P. Savchuk.

THE CONTRIBUTION OF STUDENTS TO THE ESTABLISHMENT OF THE UKRAINIAN UNIVERSITY IN LVIV.

The article describes the role of Ukrainian student organizations in establishing the Ukrainian Private University in Lviv in 1919-1924 and in the development of its academic culture.